

ŚW. TOMASZ Z AKWINU WYKŁAD PACIERZA

W drodze

FIDES

Wykład pacierza

Św. Tomasz z Akwinu
Wykład pacierza

w|drodze

Słowo wstępne

Niniejsza książka stanowi opracowanie 57 lub 59 kazań, które św. Tomasz wygłosił w okresie wielkiego postu 1273 roku w Neapolu. Akwinata głosił je w języku ludowym, mianowicie w swoim ojczystym dialekcie neapolitańskim, codziennie, począwszy od Sześćdziesiątnicy, która w owym roku przypadła 12 lutego, aż do Wielkanocy, to znaczy do 9 kwietnia. Był to ostatni rok jego działalności — 6 grudnia tegoż roku Tomasz doznał tajemniczego doświadczenia podczas mszy świętej, po którym nie napisał już ani nie podyktował nawet jednego zdania. Wkrótce zresztą, 7 marca 1274 roku, umarł w drodze na sobór powszechny w Lyonie, na który udawał się z rozkazu papieża.

Niezwykle pracowity był ten ostatni rok jego życia. Od jesieni 1272 roku Tomasz był regensem dominikańskiej uczelni w Neapolu, związanej prawnie z tamtejszym uniwersyte-

tem królewskim. Wykładów miał prawdopodobnie niewiele. W każdym razie poza niedokończonym *Komentarzem do Psalmów*, zredagowanym przez Reginalda z Piperno na podstawie jego ówczesnych wykładów, nie widać innych pisemnych owoców jego działalności akademickiej prowadzonej w owym roku 1273.

Sytuacja na uczelni pozwoliła mu skierować główny wysiłek na pracę nad *Summą teologii*. Opracował wówczas traktat chrystologiczny *Summy*, w Paryżu zaledwie zaczęty, oraz traktaty o sakramentach inicjacji chrześcijańskiej, zwłaszcza szczególnie cenny traktat o Eucharystii. Wówczas też napisał Tomasz *Streszczenie teologii* oraz *O substancjach czystych*, pozycje bardzo ważne w jego dorobku teologicznym.

Ponadto pracował intensywnie — wszystko to działo się w tym samym roku 1273! — nad kilkoma komentarzami do Arystotelesa. Rękopisy fundamentalnego *Komentarza do „Metafizyki”* noszą siedem różnych charakterów pisma. Świadczy to zarówno o intensywności, by nie powiedzieć — gorączkowości tej pracy, jak o mądrości władz zakonnych, które starały się ułatwić pracę wielkiemu uczonemu, zapewniając w razie potrzeby nawet kilku sekretarzy równocześnie.

Ale nawet jeśli się pamięta o tych ułatwieniach, aż trudno uwierzyć, że jeden człowiek mógł w ciągu jednego roku napisać i podyktować co najmniej kilkanaście tysięcy stron tekstu. I to jakiego tekstu! Jak mógł jeszcze znaleźć czas na wielkie, trwające niemal dwa miesiące dzieło katechetyczne, którego owoc znajduje się w niniejszej książce?

Dla mieszkańców Neapolu ta dwumiesięczna katecheza prowadzona przez Tomasza z Akwinu była wielkim wydarzeniem. „W czasie procesu kanonizacyjnego — pisze James A. Weisheipl, autor drobiazgowej i świetnie udokumentowa-

nej biografii św. Tomasza — bardzo wielu świeckich i zakonników zeznawało, iż słuchali Tomaszowych kazań w okresie wielkiego postu i byli do głębi poruszeni tym niezapomnianym przeżyciem. Wśród tych świadków był Jan Coppa z Neapolu (który stwierdził, że »prawie cały Neapol schodził się każdego dnia, aby słuchać kazań Tomasza«). (...) Jak powiada Wilhelm z Tocco, »ludzie słuchali go z takim nabożeństwem, iż miało się wrażenie, że jego kazanie pochodzi od Boga«¹.

Katechezę rozpoczął Tomasz prawdopodobnie kazaniem wyjaśniającymi *Skład apostołski*, następnie objaśniał *Modlitwę Pańską*, ostatnie zaś tygodnie poświęcił omawianiu Bożych przykazań². Porządek taki wynikał z założenia, iż „Wierzę w Boga” dotyczy wiary, „Ojcze nasz” — nadziei, przykazania zaś wskazują drogę miłości. Nawiasem mówiąc, to samo założenie wyznaczyło konstrukcję pisanego w tymże roku 1273 *Streszczenia teologii*.

Nie jest rzeczą pewną, czy w Neapolu objaśniał św. Tomasz „Zdrowaś Mario” (chodzi, rzecz jasna, tylko o pierwszą część tej modlitwy, bo druga pojawiła się dopiero w XV–XVI wieku). Niektórzy badacze łączą ten tekst z jego pobytem w Rzymie w latach 1265–1267. Istnieje nawet odosobniona opinia Pierre’a Mandonneta, odmawiająca mu autentyczności. W krótkim tym tekście znajdują się m.in. znakomite rozważania na temat wyższości Maryi nad aniołami oraz oryginalne zestawienie Owocu Maryi z owocem Ewy. Ale znajduje się

¹ James A. Weisheipl OP, *Tomasz z Akwinu. Życie, myśl i dzieło*, przeł. Cz. We-sołowski, W drodze, Poznań 1985, s. 396–397.

² Wydawca krytycznego tekstu *Wykład dwóch przykazań miłości i dziesięciorga przykazań Bożych*, Jean-Pierre Torrell, dopuszcza jednak możliwość, że powstał on na podstawie jakichś wcześniejszych wykładów lub kazań św. Tomasza („Revue des Sciences Philosophiques et Theologiques” 1985 nr 69, s. 9–17).

w nim również błędna nauka na temat bezgrzeszności Maryi. Z jednej strony Tomasz — idąc za wielowiekową tradycją katolicką — pragnie powiedzieć, że Matka Boża była całkowicie bezgrzeszna i przytacza na poparcie tej tezy wspaniałą wypowiedź św. Augustyna; z drugiej strony — i na tym polega jego błąd — lęka się uznać Jej niepokalane poczęcie. Dopiero z czasem Kościół miał sobie w pełni uświadomić, że Maryja jest bezgrzeszna w całym tego słowa znaczeniu, to znaczy od samego poczęcia nie była obciążona żadnym grzechem.

Teksty znajdujące się w niniejszej książce należą do tzw. *reportata*, czyli stanowią zapis wykładów Doktora Anielskiego sporządzony przez jego uczniów. Opracował je — z wyjątkiem wykładu na temat Bożych przykazań — nieoceniony Reginald z Piperno. Jego oddanie Tomaszowi, skrupulatność i inteligencja dają gwarancję pełnej wierności myśli Mistrza. Natomiast wykład przykazań miłości i dekalogu opracował Piotr z Andrii, uczeń Tomasza jeszcze z czasów paryskich, późniejszy biskup.

Wydaje się, że obu współpracownikom św. Tomasza udało się zachować wiele z atmosfery kazań neapolitańskich. Czytelnikowi udziela się jakoś — mimo że od tamtych kazań dzieli go nie tylko pośrednictwo martwego papieru, ale i ponad siedem wieków, które zdążyły już upłynąć — duch żarliwości, z jakim były one wygłoszone. Zarazem każdemu zainteresowanemu wiarą chrześcijańską teksty te dostarczają prawdziwej uczy intelektualnej. Niemal na każdej stronicy znaleźć można jakieś odkrywcze spojrzenie — tym cenniejsze, że dotyczące modlitw tak znanych, odmawianych codziennie. Charakterystyczny dla św. Tomasza zmysł porządkowania podejmowanych zagadnień w niejednym przypadku trafi do przekonania również współczesnemu Czytelnikowi i pomoże mu uporządkować ten lub inny jego własny problem religijny.

Spośród tłumaczonych tu tekstów tylko *Wykład dwóch przykazań miłości i dziesięciorga przykazań Bożych* doczekał się krytycznego wydania (zob. przypis 2). *Wykład Modlitwy Pańskiej* przetłumaczony został z książki: S. Thomas, *Le Pater et l'Ave*, wyd. Nouvelles Éditions Latines, Paryż 1967. Tłumaczenia pozostałych tekstów dokonano na podstawie S. Thomae Aquinatis, *Opuscula theologica*, wyd. Marietti, vol. 2, Turyn – Rzym 1954.

JACEK SALIJ OP

Spis treści

SŁOWO WSTĘPNE (JACEK SALIJ OP) —	5
WYKŁAD SKŁADU APOSTOLSKIEGO, CZYLI „WIERZĘ W BOGA” —	11
Wstęp —	13
ARTYKUŁ I: Wierzę w jednego Boga, Ojca wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi —	19
ARTYKUŁ II: I w Jezusa Chrystusa, Syna Jego jedyne­go, Pana naszego —	29
ARTYKUŁ III: Który się począł z Ducha Świętego, narodził się z Maryi Dziewicy —	35
ARTYKUŁ IV: Umęczon pod Ponckim Piłatem, ukrzyżowan, umarł i pogrzebion —	41
ARTYKUŁ V: Zstąpił do piekieł, trzeciego dnia zmartwychwstał —	49
ARTYKUŁ VI: Wstąpił do nieba, siedzi po prawicy Boga Ojca wszechmogącego —	59
ARTYKUŁ VII: Stamtąd przyjdzie sądzić żywych i umarłych —	63
ARTYKUŁ VIII: Wierzę w Ducha Świętego —	69
ARTYKUŁ IX: Święty Kościół powszechny —	75
ARTYKUŁ X: Świętych obcowanie, grzechów odpuszczenie —	81
ARTYKUŁ XI: Ciała zmartwychwstanie —	87
ARTYKUŁ XII: Żywo­tu wieczny. Amen —	93
WYKŁAD MODLITWY PAŃSKIEJ, CZYLI „OJCZE NASZ” —	99
Wstęp —	101
Ojcze —	105
Nasz —	109

Który jesteś w niebie —	111
PROŚBA I: Święć się imię Twoje —	117
PROŚBA II: Przyjdź królestwo Twoje —	121
PROŚBA III: Bądź wola Twoja —	127
PROŚBA IV: Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj —	133
PROŚBA V: I odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom —	139
PROŚBA VI: I nie wódź nas na pokuszenie —	145
PROŚBA VII: Ale nas zbaw ode złego. Amen —	151
PROŚBA VIII: „Ojcze nasz” —	155
WYKŁAD POZDROWIENIA ANIELSKIEGO, CZYLI „ZDROWAŚ MARYJO” —	157
Wstęp —	159
Zdrowaś Maryjo, łaski pełna, Pan z Tobą —	161
Błogosławiona jesteś między niewiastami —	167
Błogosławiony jest Owoc Twojego łona —	169
WYKŁAD DWÓCH PRZYKAZAŃ MIŁOŚCI I DZIESIĘCIORGA PRZYKAZAŃ BOŻYCH —	171
Wstęp —	173
O miłości Boga —	185
O miłości bliźniego —	191
PRZYKAZANIE I: „Nie będziesz miał bogów cudzych przede Mną” (WJ 20,3) —	199
PRZYKAZANIE II: „Nie będziesz brał imienia Pana Boga twego nadaremno” (WJ 20,7) —	205
PRZYKAZANIE III: „Pamiętaj, abyś dzień święty święcił” (WJ 20,8) —	211
PRZYKAZANIE IV: „Czcij ojca twego i matkę twoją, abyś długo żył na ziemi, którą twój Bóg da tobie” (WJ 20,12) —	221
PRZYKAZANIE V: „Nie zabijaj” (WJ 20,13) —	229
PRZYKAZANIE VI: „Nie cudzołóż” (WJ 20,14) —	239
PRZYKAZANIE VII: „Nie kradnij” (WJ 20,15) —	245
PRZYKAZANIE VIII: „Nie mów fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu swemu” (WJ 20,16) —	251
PRZYKAZANIE IX: „Nie pożądaj żadnej rzeczy bliźniego twego” (WJ 20,17) —	257
PRZYKAZANIE X: „Nie pożądaj żony bliźniego twego” (WJ 20,17) —	261

© Copyright for the Polish edition by Wydawnictwo W drodze, 2019

Tytuły oryginałów:

In Symbolum Apostolorum

scilicet „Credo in Deum” expositio

Wykład Składu apostołskiego, czyli „Wierzę w Boga”

Przekład – KALIKST SUSZYŁO OP

In orationem dominicam videlicet „Pater noster”

Wykład Modlitwy Pańskiej, czyli „Ojcze nasz”

Przekład – KS. MAREK STAROWIEYSKI

In salutationem angelicam vulgo „Ave Maria” expositio

Wykład Pozdrowienia anielskiego, czyli „Zdrowaś Maryjo”

Przekład – WOJCIECH GIERTYCH OP

In duo praecepta caritatis et in decem legis praecepta expositio

Wykład dwóch przykazań miłości i dziesięciorga przykazań Bożych

Przekład – KALIKST SUSZYŁO OP

Redaktor prowadzący – EWA KUBIAK

Korekta – PAULINA JESKE-CHOIŃSKA

Rycina na okładce – PIETER BRUEGEL ZW. STARSZYM (ok. 1525–1569),

Wyznanie wiary, ze zbiorów Metropolitan Museum of Art

w Nowym Jorku, USA

Fotografia (s. 4) – IMAGES.SUPERFAMOUS.COM

ISBN 978-83-7906-329-1

NIHIL OBSTAT

Poznań, 30 grudnia 1986 roku,

ks. prof. dr hab. LUDWIK WCIÓRKA, cenzor

IMPRIMATUR

Poznań, 2 stycznia 1987 roku, L.dz. 1/87,

ks. dr KAZIMIERZ KRÓLAK, Kanclerz Kurii Metropolitalnej

Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów W drodze sp. z o.o.

Wydanie II, 2019

ul. Kościuszki 99, 61-716 Poznań

tel. 61 852 39 62, faks 61 850 17 82

sprzedaz@wdrodze.pl

www.wdrodze.pl